SCRISORI INEDITE ALE LUI IONICĂ TĂUTU

DE

DAN MĂNUCĂ

De o mare însemnătate pentru cunoașterea cît mai adecvată a drumului parcurs de literatura și cultura română la începutul secolului al XIX-lea, Ionică Tăutu rămîne încă un ignorat. Spre o mai bună cunoaștere a lui, ca și pentru a contribui la definirea profilului său și al epocii sale, publicăm în paginile următoare o parte din corespondența rămasă de la el. Ordinea urmează o cronologie aproximativă, întrucît multe din texte nu sînt datate; indicații prețioase oferă, nu totdeauna, doar conținutul, filigranul și grafia.

Prima scrisoare e adresată lui Teodor Balș; acesta îi solicitase unele păreri asupra politicii pe care urma să o ducă în calitate de proaspăt vel-postelnic al Moldovei. Era probabil o sugestie venită din partea lui Ioniță Sandu Sturza însuși, ceea ce ar explica și aluzia discretă a lui Tăutu referitoare la ingratitudinea regilor; în acest caz, ea l-ar viza direct pe domn, a cărui lipsă de fermitate a fost cauza expedierii lui Tăutu la Constantinopole. De aici — tonul suficient de evaziv al scrisorii: comisul se ferește de rolul de consilier intim, din pricina căruia fusese îndepărtat din patrie.

I

Cu multă plecăciune mă închin și sărut cinstita mîna dumitale.

Îmi era negreșit o datorie dintre cele mai mari ca scrisoarea mé cătră dumneata să fie înainte de cé din 1-i noemv., prin care dumneata voiești bine a-mi face atîta cinste și pre care eu am priimit cu adîncă supunire. Dar pentru ca să-mi ierți tăcerea, dumneta știi deagiuns că o scrisoare cătră un meghistan, fără o pricină hotărîtă, miroasă adesăori a măguliri, patimă urîtă sufletilor curate. Eu sînt stăpînit de această frică atîta, încît dacă tăcerea este o vinovăție, mă mărturisăsc vinovat cătră multe persoane. Și nu poate fi bucurie mai mare decît a me cînd, prin pricina ce dumneata ai voit bine a-mi da, scăpat de grija aceștii frici, poci a mă adresa dumitale cu toată slobozănie.

Căci, în adivăr, nu este decît numai în această lume netedă că să poate găsî un adivarat prieteșug. În treptele oamenilor nu sînt decît niște legături întîmplătoare, precum un interesat are tovarăș un politic împărechet, un boier — măgulitori, un prințip — curtizani, numai singur omul vertuos poate avé prietini. Și istoria ne spune că Țetegus era împărechet lui Catilina, Mesena era curtezan lui Octavie, Aticus însă era prietin lui Chicheron.

An. lingv. ist. lit., T. 19, p. 189—197, Iași, 1968.

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

Dumneta îmi cei prieteșugul; așa dară, dumneata, din lumea cé treptoasă a soțietății, ai făcut un pas vîrtos în lumea ce netedă a firii, care sîngură povățuiește inima omului filozof. Eu mă fălesc de o cerire ce îmi face atîta cinste și mă fălesc cu atîta mai mult, cu cît cunosc rărimea ei în opștimea oamenilor; rărime din a cărîa pricină un mare poet a veculuĭ trecut au strigat și un mare prințip (Frederic) au poftorit:

Amitié, don du Ciel, plaisir des grandes âmes,
Amitié, que les rois, ces illustres ingrats,
Sont assez malheureux pour ne connaître pas. *(Henriade)*,
Prieteșug, dar ceresc, a suflete mari plăceri,
Prieteșug, ce-mpărații, nemulțămitori slăviți,
Pentru-a nu-l puté cunoaște sînt deagiuns nenorociți.

Așa dar, de vremi ce dumneata îmi făgăduiești, eu sînt cu ce mai desăvirșită cinstire.

În lumea cé netedă a firii, a dumitale curat prietin,
În lumea ce treptoasă a soțietății, a dumitale plecată slugă.

(Arhivele Statului Iași, Fond Documente, Pachet 126, doc. 304).

II

Dumneata ai început, eu am răspuns. Dar este piste plecare mé cătră dumneata ca să sufăr această plăcere a corespondenției; pentru aceea mă grăbesc a începe eu, ca să răspunzi dumneata. Cu cît însă mi-ar fi mai dulce să întrebuințăz glasul în locul penii, cu atîta doresc acé zi și cu atîta ceasurile păn atunce mi să vor păre lungi. Eu m-am îndatorat să încep, dar materie este așa de mare, așa de duioasă, așa de răshirată, încît uimit, sîngur nu știu care să-i fac parte dintăi.

Materie corespondenției de astăzi pentru un moldovan nu poate fi decît lucrurile patriei sale, însă neștiința lor între noi este opșteascâ, pentru ca în loc de înștiințări să întrebuințăm dizvălire socotinților. Eu socotesc că asupra noastră este osînda lui Tantal, pentru că fără armi, fără a gîndi măcar și fără a fi părtaș, am cîștigat o biruință. Dar cu mîni cîrjicti oare o vom puté ține? Un domn patriot, supt prilejul milostivirii unui împărat blînd, vré să ne facă o hrană opșteascâ și de un sațiu lung; noi însă, mai lacomi, gîndind numai pentru astăzi, alergăm la blidul cel vechi și vrînd a apuca tot, mușcăm vîntu.

În vreme vechi, adesăori patrie avé trebuință de noi și, viteji precît și ticniți, strămoșii noștri nu se legănau decît între plug și între arme. Ei sămăna trofeile, cu sîngile mărturisă supunire cătră Poartă și brăzda pămîntul. Astăz nu ne place arhitectura lor și hopurile brăzdăturii ce au lăsat a lor mînă vînjoasă; ne supără molăciune însuș în leagănul butcii. Părinții noștri mai încoace au deschis negustorie. Tot cel ce avé moșie îș făcé o datorie să aibă cîrduri, cirezi, turme și herghelii. Ei ținé o parte din călărime Evropii și îi hrăné norodul, ei ne-au dat în cabineturi numile de plugari, nume sînguratic și cuviincios pentru toți lăcuitorii pămîntului. Noi însă, mai gingaș, mai delicați, am aflat supărători gunoiul vitelor, le-am stărpit. Am năimit moșiile la tot cel ce fără cuget puté să pricupască mai mult sudorile lăcuitorilor. Cei dintîi orîndatori au fost streinii și cînd la dînșii ne-am deprins și noi a vidé cu sînge răce datoriile omenirii pe jărtvelnicul interesului, am început a neguța și noi unul de la altul sudorile altuie. Orîndatorii săraci, vremelnici și pe un loc precupit au fost cei dintăi pricinuitori de cădere opștestii noastre neguțătorii. Însă aceasta au fost politica gingășiei noastre și măcar că-i videm isprava, ne întrecim a o urma. Acum un strein care nu ne cunoaște are dreptate a aștepta de la noi ceva mai mult. El poate zice: „moldovenii știu iconomie părinților lor; vreme care protecsuiește aflările și iscodirile i-au agiutat a-i puté chipzui îndreptare. Streinii cu care s-au amestecat au trebuit să le împrumute tot ce țările lor au mai de iscusit. Și o răsturnare sîngurateçă în vremi le-au dat o ispită care, într-un chip, n-ar fi putut-o cîștiga decît de la un număr de vecuri. Moldovenii dar, ar zice acel strein, trebui să fi luat acum niște pasuri foarte incuviințate"; ș-ar alerga la noi să se învețe, precum odinioară iubitorii alerga la Eghipet, unde

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

vecurile şi ispita într-agiutîndu-să, răsădé, creşté şi hrăné ştiinţăle şi meşteşugurile. Dar nouî, care ne cuncaştem, dacă ne-au mai rămas acé bărbăţie să ne căutăm măcar cîteodată în oglindă, nouî ce ne rămîne oare a crede că vom lăsa în moştenire urmaşilor? Fără îndoială nimică mai mult decît ruşine că să trag din nişte părinţi cari, cu a lor dejghinări, crescînd în copiii lor un norod de vrăjmaşi, le-au dat învăţăturile prigonirii şi carii, cu a lor neunire, gătesc căderé unui neam statornicit de vecuri.

Sufletul dumitale este destul de simţitor pentru a jăli împreună naţie care, cu toate îngrijirile unui domn osîrdnic şi patriot, însă nu conteneşte a să sfîşia cu arma neunirii pre ţărmura ce osăbeşte prapastie de cîmpul ticnit, unde săcire vremii ar puté aduna rodiri de fericire. Şi doar pentru a face o dizvălire a isprăvilor ce neînvoire socotinţilor noastre gătesţe urmaşilor, îmi trebui a scrie cu slove de lacrămi; ele curg acum, întristare mă obosăşte. Pentru aceea las ca aceste isprăvi, cernute de giudecata dumitale, să fie materie răspunsului cu care nădăjduiesc că mă vei cinsti. Mărturisînd cé mai adîncă cinstire pentru dumneata, eu sînt, precum am fost şi voi fi, al dumitale...

(Arhivele Statului Iaşi, Fond Documente, Pachet 126, doc. 232).

III

Izbucnind războiul rusc-turc, Tăutu nu mai reuşeşte să revină în ţară şi trimite unora din prietenii săi o scrisoare de împuternicire pentru rezolvarea încurcatelor sale afaceri financiare.

Pentru dumnealui spăt. Costachi Lipan, dumnealui spat. Răducanul Botezat şi dumnealui spăt. Grigore Carp. Cu plecăciune mă închin dumnilorvoastre!

După ce de doi ani acum necontenit mi-am cerut de la domnia noastră, slobozănie mé din slujba de aice, abie am putut-o cîştiga în această primăvară. Dar tocmai cînd mă gătisăm, scosăsăm şi teşchereaua drumului, pusăsăm şi o parte din lucruri în corabie, intrasăm şi eu ca să le aşăzi, atuncea tocmai au venit vestea stricării păcii, după care, oprindu-să mergirea, mă văd silit a rămîne aice şi, înstreinat de patrie, de rude, de prietini, de cunoscuţi şi departe de toate ale mele, a-mi aştepta deşchiderea drumului de la potolirea lucrurilor. *Răbdare!* Acest fel sînt de multe ori slujite pentru patrie, măcar că multe patrii nu obicinuiesc a le cunoaşte şi n-am nici o nădejde că a mé va fi discretă. Cu toate acestea, ca un fiu al ei, ca unul ce mă trag dintr-o familie care, în vremea vechi, supt Ştefaă şi supt Bogdan, au slujit-o cu atîta credinţă şi ş-au însămnat numile în istorii şi în documenturile mai a tuturor moşinaşilor noştri, aflu şi eu oareşcare plăcere măcar a răbda pentru dinsa lipsă şi înstreinare, dacă nu-mi mai este în mînă a o sluji şi a-i face binile ce ar fi îngăduit vremea liniştii. Acest fel au curs rămînire mé aice şi slavă lui Dumnezeu, mă aflu în toată liniştea păn acum şi am loc a o nădăjdui întocma şi de acum înainte. Intrebuinţăz vremea în cetit şi în scrisuri, cu care pe de o parte îmi fac o zăbavă, pe de altă parte o nădejde că vor puté aduce într-o zi, chiar însuşi cînd nu voi mai fi, şi limbii noastre şi naţiei, o parte măcar din folosul ce eu i-l doresc şi ce care, de vreme ce păn acum în literatură n-are nici un rînd măcar scris, dumneavoastră ştiţi pré bine cîtă trebuinţă are. Grăbesc dar a vă înştiinţa de stare mé, ca să n-aveţi pentru mine nerăbdarea şi îngrijirea ci sentimentul unui adevărat prieteşug au trebuit să vă însufle deodată. După linişte sînt furtuni. După furtuni — linişte. Asămine după pace acum ne aflăm supt război; după război ne vom afla negreşit într-o zi iarăşi supt pace; aceasta este o pravilă statornică şi atît de deprinsă, încît tot omul o ştie. Aceea însă nu este cuprins în hotarile ştiinţei omineşti şi care adesăori scoate amăgite chipzuielile celor mai iscusiţi politici, este vremea viitoare, măsura de la o epohi păn la alta. A o spune înainte negreşit nu pot nici însuş acei ce poartă în mîni răzoarele acestor întîmplări mari. Aceasta mă face să vă scriu acum cît poci mai pre larg asupra treburilor mele de acolo, ca să nu aib trebuinţă a vă scrie ades. Căci nu pot fi decît de multe ori pré nepriincioasă corespondenţia între persoane ce să află în hotarăle a osăbite

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

stăpîniri vrăjmăşuite, oricît de nevinovată de ar fi. Pravilile staturilor sînt mreji întinse opşteşte, în care să întîmplă adesăori a cădé şi cel nevinovat, şi aceasta este în privire ca să nu scape vinovatul.

Păn acum eu am avut rugaţi a să însărcina cu căutarea trebilor mele de acolo pe dumnealui spat. Răducanul Botezatul şi pe dumnealui spat. Grigori Carp. Acum rog să voiască bine a să însărcina împreună şi deopotrivă cu dumnealor şi dunealui spat. Costachi Lipan. Eu nu leg aceea ce mii de împregiurări cît de mici în cursul vremii pot dislega, şi nu zic, precum ar fi silit a zice un administrator opştesc, ca tustrei să lucraţi totdeauna împreună şi ca lipsa unuia să facă zădarnică aflarea de faţă a celuilalt. Prieteşugul n-are trebuinţă de acest fel de mahine. Damos cu Fintias nici au avut altă legătură decît pe aceea a inimii lor şi aceea este cé mai tare. Eu mă încredinţăz la tustrei dumv. şi la fiiştecare din dumv. deopotrivă. Las deopotrivă în mîna a tustrei şi în mîna fiiştecăruia din trei totul trebilor mele de acolo păn la vinire mé, pentru că fiiştecare din dumv. este un alt *Eu*. Încît, cînd împregiurările vreunuia din dumneavoastră îl vor sili a să dipărta de trebile mele, poate; şi cînd îl vor îngădui a să apropie — poate. Atîta numai vă rog, ca tustrei să nu vă dipărtaţi toţi într-o vremi. Interesurile meli, ca a fiiştecăruia, să închei întru a avé a lua şi a avé a da.

A LUA: am venitul dughenilor meli din Eşi; venitul moşiei mele Brîndeşti şi cîţiva bani de la dumnealui comis Ilie Gherghel. Deci dau asupra dumv. strîngerea şi chipzuirea chipurilor cu care să strîngă aceste venituri cît va fi în cuviinţă şi în putinţă mai mult. Să înţălege că dumneavoastră veţi voi bine a mijloci totdeuna, încît vă veţi îndămăna, ocrotire şi uşurinţa bieţilor lăcuitori a satului la nevoile lor; şi că, asămine, veţi avé supt a dumnevoastre umbrire pe polcv. Vasile Popovici, care, în orice chip de va fi pusă la cale căutare moşiei, să nu contenească de a lăcui acolo şi de a avé supt a lui grijă lucrurile ce am la casă şi la moşie. El este om vechi a casii, om a trebii. Totdeauna am fost mulţămit de dînsul şi este de a mé datorie de a-i fi mulţămitori. Aşa dar, vă rog ca dumv. să voiţi bine a începe prin o închiere a sămii veniturilor trecute de cînd lipsăsc din Moldova şi păn acum şi apoi să puneţ la cale toate, în chipul ce veţ socoti mai bun. A DA AM: 1-i. Pentru cumpărarea părţii din moşia Comăneşti, în Bucovina, pe care dumnealor verii mei o au de vîndut. Prietini! În vremi ce sînt strîmtorit de alte nevoi, care mi-ar da dreptate a vinde din cele ce am, iar nu a mai cumpăra, vi să va păré poate dişănţat acest interes de a lua moşia din Bucovina. Ertaţi-mi-l, vă rog, acest interes! El nu-mi este de speculaţie ci, în inima mé, el este o ispravă a evlaviei fieşti, atîta de mare, încît aş primi să mă strîmtoresc de o sută de ori mai mult şi să nu-l pierd. Trei sute de ani această moşie au fost a neamului nostru; ea este o baştină strămoşească. Deci nu mi-ar fi de puţină durere a o vidé înstreinată fără înturnare. Pentru aceea eu vă rog să-mi socotiţi de simţitoare această pricină, încît să nu o lăsaţi uitată şi spre plata moşiei să întrebuinţaţi: 1-i. cîţi bani vor fi rămas din veniturile cele păn acum a dughenilor şi a moşiei; 2-lea, cîştiul sfîntului Gheorghe a dughenilor şi a moşiei; 3-le. cîştiul lor de la sfîntul Dimitrie; al 4-le. banii de la dumnealui comis Ilie Gheorghel; 5-le. venitul însuşi a moşiei ce să va cumpăra, pe cîţi ani veţi socoti cu bani înainte. Pentru a căria rînduială a cumpărării şi punirii la cale dumv. vă veţi puté sluji de agiutoriul dumisale moşului Ilie Ilschi, cum şi de a dumisale conseleriului Ioan Duca, căria este destul să-i scrieţ pentru mine ca să-l aflaţi gata.

2-lea. Pentru plata datoriei ce am a da dumisale cămin. Costachi Pisoţchi să întrebuinţaţi tot ce va prisosi piste cumpărătura moşiei însămnate mai sus şi tot venitul ce să va aduna de la sfîntul Dimitrie şi înainte, păn să va plăti după sînet (sau după sîneturi, căci nu ţin bine minte). Spuneţi şi dumisale punirea la cale a aceştii plăţi.

3-le. De la dumnealui Ioan Mavromate au luat răposatul fratele meu cel mai mare 500 (sau mai mulţi, căci am uitat) împrumut. Însă eu am dat chizăşie cu amanet. Fratele meu au murit, făr a puté să plătească banii, din pricina tulburărilor de la 1821. Eu am rămas platnic. Din acei bani, s-au plătit o parte, cîţi s-au putut sclipui; pentru ceealaltă, stau încă hîrtiile moşiei mele amanet. Eu cunosc în dumnealui Ioan

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

Mavromate o persoană ce au avut cu frati-meu un prieteşug mai strins decît frăţia şi cu care frati-meu au făcut neguţitorii folositoare. Cunosc în dumnealui o persoană ce din mila lui Dumnezău are toată îndămănarea, încît 5 sau 6 sute de galbeni îi sînt nesimţiţi a-i avé ori nu. Şi de vreme ce dumnealui singur ştie că aceşti bani nu sînt luaţi de mine, eu cred că dumnealui va dărui rămăşiţa prieteşugului ce au avut cu frati-meu. Şi să va mulţămi de la mine cu o îndatorire de a-i răsplăti cu slujba mé cînd vrodată prilejurile mă vor agiuta. Iar dacă dumnealui va vré numaidecît plata acei rămăşiţi, eu sînt platnic şi rînduiesc să să plătească din venitul meu îndată după cfituirea datorici dumisale cămin. Pisoţchi.

4-le. Pentru aceste, să să iconomisască cîteva sute de lei pe tot anul, cîte vor trebui pentru plata învăţăturii copiilor surorii mele Zmaragda. Celalalt copil, ce i-am luat cu mine, învaţă aice şi îi iconomisăsc cheltuiala cum poci. Să înveţă dară! Doresc să înveţă! Învăţătura este cé mai temelnică avere a însuş celui bogat, cu cît mai vîrtos poate fi acestora carii nici o altă avere nu au asupra feţii pămîntului. Prin învăţătură numai este pomăzuit omul a fi fericit pre pămînt. Şi dacă pre alocurea să află învăţaţi ticăloşiţi, aceea este sămn că acolo omenirea este departe încă de treapta în care îi este pomăzuită a agiunge într-o zi. Şi este adivărat că sînt noroade astăz care să află cu cîteva vecuri înaintea altora, dar aceea este o dovadă mai mult a trebuinţii ce au de învăţătură.

5-le. Cu orice chip veţi socoti mai lesnicios, să puneţi în lucrare a să face anul acesta numaidecît acele trei dughene de la locul de lîngă Beilic, pe care să plăteşte în zadar bezmănul şi trebui să să plătească ca să nu mi să piardă stăpînirea locului. Facirea acelor dughene va sluji a mări sama venitului.

Osăbite trebuinţi

Cînd m-am pornit de la Eşi, lăsasăm asupra fratelui meu Vasilie nişte scrisori de Cerchejăni, de Brîndeşti, de Tăutuleşti, ca să facă nişte lucrări. În urmă au murit şi nu ştiu acele scrisori de să află la casa frăţîni-meu sau la dumnealui (atunce banul) Chirica. Vă rog, prietini, ori însuş, ori întrebuinţînd pe polcv. Vasilie de la Brîndeşti, cercetaţi acele scrisori, puneţi-le într-o ladă pecetluită de dumneavoastră, pe care ladă polcv. Vasile să o aşăză în vreo bisăricâ din Botoşani.

Cînd m-am pornit de la Eşi, am pus în dugheana de piatră a dumnealui neguţitoriului Mărgărit de pe Podul Vechi, prin ştirea opşteştilor noştri prietini, a dumilorsale Locuăneştilor, la carii să află şi leii (?) şi rătepisca de primire. Mă rog acum să să ia de la dugheana dumisale Mărgărit şi pe lîngă pecetea mé punîndu-să şi peceţile dumv. să să dé la polcv. Vasile, ca să le aşăză la vro bisărică din Botoşani.

Cîte cărţi a mele şi alte mici lucruri sînt acasă, la Brîndeşti, polcv. Vasile să le puie într-o ladă sau doi şi, pecetluite, să le aşăză în vreo bisăricâ din Botoşani.

De toate aceste lucruri apoi polcv. Vasile să aibă cuviincioasa purtare de grijă.

(Arhivele Statului Iaşi, Fond Documente, Pachet 126, doc. 213).

IV

Trimise probabil lui Ilie Ilschi, unchiul său după mamă, rîndurile de jos [1] constituie o mărturie deosebit de valoroasă pentru caracterizarea fizionomiei ideologice a lui Ionică Tăutu. Cum ele meritâ o discuţie amplă, ne mărginim să subliniem acum doar prezenţa masivă a filozofiei raţionaliste, care le străbate de la un capăt la altul.

De astă iarnă n-am mai scris nimică dumitale, dar nici am mai primit de la dumneata altă scrisoare. Pururе dorinţa mé cé mai vie au fost să vă ştiu că vă aflaţi sănătoşi, că pitreceţi în toată fericirea. Cît pentru mine, am fost gubiv de vreo 16 luni. Cătră începutul iernii trecute mi-au fost ceva mai bine, pe urmă am pătimit,

[1] Cf. Emil Vîrtosu, *Les idées politiques de I. Tăutul, candidat au trône de Moldavie en 1829*, în „Revue roumaine d'histoire", IV, nr. 2/1956.

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

acum, slavă lui Dumnezeu, îmi este bine, (acum mi-am dat piste o doftorie pe care o urmezi şi nădăjduiesc că mă va face desăvîrşit sănătos. Doftoria aceasta să numeşte purgativa lui Leroa, pe care doftorii nu vor să o primească de bună, dar la care mulţimi de oameni sînt datori cu vindecările lor. Doftoria o poriclesc de otravă. Dar eu, de vro, două luni acum o ieu mai în toate zilele şi, în loc să mă ucidă, mă simt din zi în zi mai bine şi mai tare)[2].

Capătul funiei să apropie de stejar, păn în ceasul acesta în care scriu, încă nu sînt iscălite trataturile, dar nu este mai mult nici o îndoială de încheierea păcii. Starea de războiu au luat sfîrşit. Provinţiile noastre rămîn supt stăpînire otomanească, precum am mai scris dumitali că trebui să o dorească tot românul patriot; căci numai supt această stăpînire am puté alcătui trup de naţie, de-om ave noroc să avem începători precum trebui. Supt alte stăpîniri, nu ne-ar rămîne a aştepta altă decît încet-încet să ne facă un trup cu naţia stăpînitoare, ştergîndu-ne şi numele ce purtăm şi limba însuşi. Aşa, ne slujăşte încă şi acum norocul a ne mai da şi această oară prilej să ne îndreptăm, dacă vom avé minte. Şi ce zic eu? Multă minte într-aceasta nu ne trebui; a ne îndrepta noi, nu-i treaba noastră, aceasta este treaba domnului ce vom avé; nici un norod, nicăiurea şi niciodată, nu s-a putut îndrepta el sîngur, totdeauna cîte un începător sîngur au fost care au putut să îndrepteze noroadele. Zelevcus au îndreptat pe locrieni, Solon pe athineni, Licurg pe sparţiaţi, Numa pe romani, Petru pe ruşi i proci. Franţie, în zilele noastre, Franţa, norod de filosofi, pentru că s-au sumeţit a să îndrepta ea sîngură, au trecut prin toate rălile cîte pot ticăloşi un stat şi nici au putut gusta un ceas de odihnă şi de slobozănie până cînd Luis al 18-le, precum în Anglia, deprins cu aşezămînturile de acolo, le-au adus la 1814, pravilile şi sămînţile fericirii. Aşa, a ne îndrepta nu-i treaba noastră, căci niciodată nimică bun, nimică temeinic nu putem aştepta de la a noastre opşteşti adunări, ci, precum am mai zis, aceasta este treaba domnului ce vom avé. La noi rămîne numai să ştim a-l alegi destoinic spre acest sfîrşit. Dar unde să-l căutăm? Unde să-l găsîm acest fel? Iată greutatea.

Scumpul meu unchiule! S-o dizvălesc curat. Nici un moldovean nu este mai destoinic decît mine spre această treabă, pentru că nici unul nu ş-au plecat duhul atîta precît eu la procetirea lucrurilor ce fac fericirea ori ticăloşia oamenilor în starea soţietăţii. Pe cei bătrîni, vremea i-au apucat neînvăţaţi, negata. Cei tineri s-au lăsat mai mult la dizmierdările plăcerilor decît la calea cea aspră a procetirilor. Eu singur, nu ştiu pentru ce, de cum m-am trezit, îndeletnicirea mé cé mai dulce au fost să cetesc istoriile, să cetesc aşăzămînturile şi pravilele altor neamuri, să le alăturez cu a noastre ca să le văd osăbirea, ca să găsesc izvorul rălilor supt cari ne încujbăm şi ca să le aflu vindecările. Patrioţii ştiu că, cu cîţiva ani mai înainte, scrisurile mele dovidé că făcusăm păn atuncea destule sporiri în a meli procetiri. De atunce încoace, întrebuinţat în chentru trebilor, statului nostru, mai de aproape privitor cursului lucrurilor, mai de aproape privitor greşălilor ocîrmuirii ce am avut, mai de aproape privitor trebilor împărăţiei noastre şi a împărăţiilor streine, procetirile ce n-am contenit a face au fost mult mai rodoasă... încît sînt astăz într-acest punct de o sută de ori mai puternic decît cum eram cu cîţiva ani mai înainte. Acesta este temeiul asurpa căruia mă razim de zic că nici un moldovan nu este mai destoinic decît mine a îndrepta Statul.

În adivăr, noi avem trebuinţă de pravili. Alţi moldoveni nici ştiu poati că mai sînt în lume alte pravile decît acele pîrgăreşti şi cremenalicești. Nici ştiu poati că de răzorul pravililor cremenalicești sînt şi alte multe grăşale a oameni de toate treptile, iar nu ca la noi numai greşălile proştilor tălhari. Eu ştiu însă că sînt: 1. dritul oamenilor asupra căruie razămă shesurile ce poate avé un stat cu altul; 2-le. pravilile de temelie, asupra cărora razămă aşăzămînturile unui stat; 3-le. pravilile politicești, asupra cărora razimă shesurile unii ocîrmuiri cu supuşii; 4-le. pravilile pîrgăreşti, asupra cărora razimă shesurile dintre cei particularnici şi shesurile între oameni şi între lucruri; 5-le. pravilile cremenalicești, care pun hotară datoriilor între

[2] Textul dintre paranteze a fost tăiat de Tăutu.

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

oameni și pedepsesc a lor călcări; 6-le. pravilile care așază formalitățile pîrgărești și cremenalicești; 7. pravilile negutitoriei. Deci acei ce nu știu nici că sînt în lume acest fel de pravili le-ar puté așăza oare vreodată? Le-ar puté potrivi oare cu deprinderile norodului ce ar avé să îndrepteză?

Noi avem trebuință de așăzămînturi. Așa, așăzămînturile staturilor să află astăz într-un shesis silit cu pozițiile gheograficești. Invecinarea Rosiei, a Austriei, a Turciei nu poate primi aceleași lucruri ce să pot așăza în America, în Anglia, în Franța. Deci care moldovan au făcut o procetire adîncă ca să afle unde să hotărăște constituția cu regulamentul, slobozănia cu liberalismul? Eu am făcut acé procetire și știu ce să poate așăza la noi și ce nu să poate. Creștini de biserica răsăritului, acolo unde la noi legea ar puté fi în floarea ei, ea este nepăzită, ea este neștiută. Deci care dintre moldoveni au cercetat mai mult decît mine păn la care punct legea îș poate da mîna cu politica, păn la care punct ministrii legii pot avé o putere asupra cugetului omului? De atîta vreme fără pravili și dijghinări, noi am sosit la treapta cé mai de pre urmă a stricăciunii năravurilor. Și avem cé mai mare trebuință a le îndrepta. Însă năravurile nu să îndreptează cu sila, frica le strică mai mult, toate poroncile lumii ar fi în zadar. Deci care moldovan m-au întrecut în procetirea temeiurilor moralului? Care au cercetat ca mine firea omului pentru ca să poată găsi cărările inimii lui? Eu și am într-aceasta făcută o shedie politico-moralicească. Săraci datori cu mai mult decît avem, dar plini de răsfăț și de aceea încungiurați fiiștecare în toate zilele de mii de nevoi, fără a găsi nicăiurea înlesniri deagiuns ca să le putem întîmpina, avem trebuință a ne pune fiiștecare în stare a plăti datoriile, a ne ține familiile și a lăsa urmașilor cîte ceva moștenire. Deși care oare dintre noi știe că această mare lucrare este de datoria ocîrmuirii? Care oare știe prin ce chipuri o ocîrmuire înțeleaptă ține în mîini izvorul bogăției tuturora? Care oare știe că ocîrmuirea la noi ar puté face ca un prunc din leagăn să aibă cîștigul său, cu cît mai vîrstos un vîrstnic? Care dintre noi oare au străbătut prințipurile iconomiei politicești? Care dintre noi au alăturat aceste prințipuri cu temeiurile negutitoriei și cu îndămănările noastre? Eu am procetit acestea cît am putut înadins, ca să aflu ce s-ar puté face la noi pentru ca fiiștecare să să poată scutura de giugul datoriilor fără a păgubi creditorii, fără a-ș struncina starea, încît să poată lăsa și urmașilor săi o avere. În sfîrșit, ca să nu lungesc, noi avem trebuință de învățături, de lumini, fără care niciodată nu vom puté fi aceea ce ar trebui să fim; avem trebuință de întocmirea și împodobirea limbii, de spărirea cărturăriei, de științi și meșteșuguri, de îndrăzneala și desăvîrșirea plugăriei, de tot ce alcătuiește iconomia cîmpască, în parte și de opște, într-un cuvînt, avem trebuință de întremirea și împodobirea țării și a norodului, adică avem trebuință și de grădină și de grădinar. Dar care oare alt moldovean s-au străduănuit mai mult decît mine a face toate aceste cercetări și a-ș apleca într-însîle luarea aminte? Și cu toate aceste, nu socotească patriotul moldovean că acestea sînt bagatele, nici gîndească că fără dînsele am puté agiungi la o stare de ticnă, de fericire. Dovadă este că dintru-nceput și păn acum domnii noștri, atît pămînteni, cît și streini, au fost fără aceste științi și de aceea am venit în starea aceasta ticăloasă în care ne aflăm. Eu știu că este acum alcătuit un comitet de O. C. de stat Mințachi și de opt pămînteni dintr-amîndoi prințipaturile, ca să alcătuiască o shedie de cele ce privesc la administrația dinlăuntru a locului. Însă Mințachi este străin, el nu știe cu amăruntul izvoarăle durerilor noastre și pămîntenii care au să i le arăte sînt ei oare destul de luminați, sînt ei oare descurcați de patimă și de prolipsuri pentru ca să-i facă niște dizvăliri adivărate și întocma precum le cere interesul cel chiar al locului? De aceea, nici nu este de nădăjduit că ace shedie va cuprinde cu vrednicie toate aceste ramurile administrației de care am pomenit mai sus că avem trebuință; ba, încă, Dumnezeu să nu dé ca nu cumva acé shedie să nu cuprindă greșăle politicești care să fie de piedică unui domn ce ar avé destoinicia de a ne îndrepta. Cu toate acestea, eu nu m-aș sfii de acele piedici, eu mă bizuiesc că ele nu m-ar puté încurca mai mult decît vro doi ani și le-aș birui. Căci mă bizuiesc că păn în doi ani aș puté deschide ochii nației asupra adi-

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

vărateloř ei interesuri şi atunce prin naţie aş face amînduror curţilor cuviincioasăle dizvăliri. Pe de altă parte, de m-ar rîndui cineva domn, cel dintăi pas al meu va fi să nu primesc domnie mai înainte de a face amînduror curţilor vîrtoasă luări aminte asupra acelor piedici, căci cunosc deagiuns toate ranile noastre şi nu mi-ar puté scăpa nici cursa, nici greşala ce ar fi vîrită în acé shedie.

Eu sînt tînăr încă, abié împlinesc 34 de ani la noembri. Deci fiindcă după tratatul de la Acherman, domnul mazil are a fi ca un mort politicesc, de bună samă că nu este de interesul meu, nici sufletul meu nu poate pofti ca viaţa ce voi mai avé de la vîrstă de 41 de ani şi înainte să-mi fie veştedă şi întunecată şi nici mă pot amăgi de nălucirea că după 7 ani voi fi acest iarăş, căci eu cunosc bine ce vré să zică mulţimea, cunosc bine care poate fi totdeauna favorul ei şi ştiu că un norod mai luminat decît moldovenii au urgisit pe viteazul Themistoclis, pe dreptul Aristidis, au otrăvit pe înţăleptul Socrat, au omorît pe îmbunătăţitul Fochion. Aşa i-au urgisit, i-au omorît şi pe urmă le-au rădicat statuie. Acest fel este mulţimea, acest fel este favorul ei. Cu toate aceste, eu nu tremur înaintea acestui fel de frici. Oricare de ar fi în urmă soarta mé, singur ideea că am făcut bine patriei mele mă va mulţămi deajuns. O asămine idei dulce însuş în fundul unii colibi mi-ar fi destulă mîngiiere. Aşa, cu sufletul plin de dorinţa de a face loculuj meu tot binile cît este putincios a i să face şi văzînd că sînt spre aceasta mii de chipuri folositoare care să pierd cu trecire vremii, pentru că nici cunosc pre altul cineva destoinic a le pătrunde şi a le pune în lucrare, mă pun, înaintea patrioţilor, le aduc prinos, dacă primesc, truzile mele, le făgăduiesc întocmirile făgăduite mai sus, le făgăduiesc că, dacă păn în trii ani şi giumătate nu vor vidé în toate aceste nişte sporiri simţită, dacă păn în trii ani si giumătate nu vor vidé faţa ţării schimbată în bine, dacă păn într-această vremi nu vor simţi că au o matcă în mijlocul lor, precum au simţit grecii cu venirea lui Capodistria (poate încă mai bine) atunce mă voi osîndi eu sîngur de bună voie, atunce le dau toată volnicia să-mi ceară scoaterea din domnie în puterea acestor făgăduinţi. Deci giudece patrioţii că, de vreme ce mă supun la o condiţie atît de aspră, negreşit că sîmt în mine putere şi destoinicie de a lucra cîte făgăduiesc. Şi în adevăr, dacă eu nu voi puté săvîrşi întocmirea ţării, apoi să n-o aştepte moldovenii de la nimine altul. Cît pentru ceea ce mă priveşte particular mie nu-mi pasă, căci păn acum m-am păstrat fără familie a fi. Cu cît am deschis ochii asupra trebilor ţării noastre, cu atîta m-am ferit de însurăciune pentru ca să nu adaog şi cu fiei mei numărul ticăloşilor pămîntului nostru. Din împotrivă, durerea cé mare trebuj să fie a celor ce au familie, ei au trebuinţă a-ş întocmi stările ca să-ş puie casăle în picioare, ei au trebuinţă a lăsa urmaşilor lor moştenire şi o estimă încredinţată, întemeiată pre nişte pravili statornice şi drepte. Eu mă cfătuiesc de datoria mé arătînd ceea ce să poate face în pămîntul nostru şi ceea ce poci face eu. Rămîne la patrioţi a priimi ori a zvîrli. De aceea te rog, scumpul meu, fă bine a arăta toate acestea la care dintre patrioţi vei socoti, îndată însă, fără pierdire de vremi, şi apoi va rămîne la dînşii a lucra aceea ce vor giudica de cuviinţă, aceea ce vor vré dacă ştiu vré. Către toate acestea, alegirea mé mai folosăşte încă şi într-alt punct nu mai puţin simţitor între noi. Ea întăreşti nobilitatea vechi a izvodului lui Cantemir, pre care nobilitate vechi vré să o calce în picioare nobilitatea această noă.

Dacă patrioţii vor primi acest proiect, dacă au în sufletul lor durere de a lor ţară, de a lor interesuri, de a lor stări, de a lor familii şi de soarta urmaşilor lor, într-un cuvînt, dacă vor vré să aleagă pre omul ce să jărtveşte pentru a-i rădica din cădere, atunce chipul de a lucra precît poci socoti eu de aice, este aceasta, adecă:

Tratatul de Acherman zice că pre domn să-l aleagă boierii Divanului, ca un trup a locului cu priimirea opştească a lăcuitorilor. Evropeii nu ştiu că Divanul nostru nu este nimică altă mai mult decît o giudecătorie, iar nu trup al naţiei precum ei îl cred; de ar fi ştiut aceasta, atunce tratatul ar fi zis aminterea, atuncea în loc de Divan, ar fi zis opştească aduneri a boierilor. Însă acum nu-i

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

vreme a li face această tălmăcire, care astăz le-ar mirosî a liberalism. Eu le voi face cînd va trebui, dacă voi ţine locul din care să poci fi ascultat. Aşa dar, acum nu rămîne altă decît a urma din cuvînt în cuvînt aceea ce zice tratatul. Deci Divanul, pentru ca să aleagă, să află el singur împărţit în multe fatrii, dar să zicem că, în sfîrşit, va alegi pe omul pe care îl va arăta negreşit opştiei pentru ca să audă un Amin! opştesc şi apoi să înştiinţeze la amîndouă curţile. Patrioţii trebui ca mai înainte pe supt cumpăt să să unească pentru persoana ce au a alegi şi să gătească cu cîte iscălituri vor puté mai multe, hîrtiile de care închiind aice copii şi care sînt potrivite pentru locurile unde au a mergi. Încît atuncea cînd Divanul va aştepta opştescul Amin!, atunce cu toţi să strige: „Nu primim pe acela, ci cerim pe cutare!". Şi totodată, fără a pierde vreme, să margă cu toţi să dé cu rătăpiscă la pocită jalba cătră împăratul Rusiei, pre de altă parte, prin pocita nemţească, să-mi proftacsască orice jalbă cătră devlet în plic supt adresul ce-i însămnăz osăbit: (U. P. M. à C-ple à Péra) [3].

Această lucrare nu are nici o cheltuială, nici acum, nici pe urmă. Patrioţii într-aceasta nu pot arăta altă decît numai că ştiu vré. Şi precum sînt luate alte măsuri..., fie deplin încredinţaţi că vor isprăvi, vor nimeri. Mişălii numai să nu să facă şi apoi nu au a să teme de nimică, pentru că privileghiul este acest fel ca opştia să poată arăta care este voinţa ei. Deci drumul prin care ea îş poate arăta voinţa este tocmai acesta.

Rămîne încă un lucru de luat sama, adecă: sînt unii care, fără să ştie ce zic, clevetesc că familia noastră nu s-ar tragi de-a dreptul din Tăutul logofătul şi că noi am răpit această poreclă. Deci negreşit cei ce nu mă vor vré vor alerga la acest clenci fără temei. Pentru aceea, las de o parte că moşiile Bălineştii, în care este bisărica şi portretul Tăutului, şi Comăneştii şi alte părţi a vechiului Tăutul au venit de-a dreptul păn la tatăl tătini-meu. Dar am documenturi, hrisoave vechi şi nouî asupra neamului. Fiind însă că acele documenturi sînt închisă, încît nu poci rîndui acum a să deşchide, însămnez că asămine documenturi avé şi răpo(s)atul unchiul meu vornic I. T(ăutu), care acum trebui să fie în mîna verilor tăutuleşti. Cătră aceasta şi ceea ce este mai mult, unchiul meu Costachi Tăutul avé asupra neamului atestat latinesc a împărăţiei nemţăşti, de pe care şi unchiul vornic Tăutul au fost luat copie adiverită la 1821. Încît a acelui atestat orighinalul este la mătuşa la Comăneşti şi copia trebui să fie la fel la d. vărul Vasile Tăutul. Deci cerînd trebuinţa, poate cineva face de acestea întrebuinţarea cuviincioasă. De mă voi rîndui, cartea aceasta poate să sté la orişicare din patrioţi şi eu mă fac răspunzător cătră naţie pentru toate ce făgăduiesc mai sus, cu condiţia cé aspră ce am însămnat şi căria mă bizuiesc a mă supune fără sfială. Din împotrivă, de nu mă voi rîndui, cer în numile cinstii şi a haractirului de treabă să mi să dé întocmai înapoi cînd voi veni în patria mé fără a să scoate de pe dînsa, nici de pe hărtiile alăturate, nici o copie măcar. Te rog, scumpul meu, ca cu cé dintăi pocită să-mi răspunzi de priimirea aceştii scrisori, pentru ca să rămîn liniştit de a ei nerătăcire. Eu am lungit-o deagiuns; trebui să sfîrşăsc, ca să scurtez de o cetire cu atîta mai obositoare, cu cît au trebuit să o scriu mărunţel. Aşadar curm, însămnîndu-mă cu cel mai adînc respect. 27 avgust 1829 C.V.

(Arhivele Statului Iaşi, Fond Documente, Pachet 126, doc. 229 şi 337).

[3] Textul dintre paranteze este tăiat de Tăutu.

BDD-A1562 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)